

ATVEJIS 4

Animacinis filmas

„PERSEPOLIS“ (Prancūzija/Iranas, 2007, 96 min.)

Režisieriai: Vincent Paronnaud, Marjane Satrapi

Scenarijaus autoriai: Marjane Satrapi, Vincent Paronnaud

Animacijos režisierius: Christian Desmares

Dailininkas: Hicham Kadiri

Vyriausioji dailininkė: Marisa Musy

Kompozitorius: Olivier Bernet

Montažo režisierius: Stéphane Roche

Prodiuseriai: Marc-Antoine Robert, Xavier Rigault, Kathleen Kennedy (asocijuotoji prodiuserė), Tara Grace (bendra prodiuserė (JAV)), Rémi Burah (prodiuseris konsultantas)

Filmas nemokamai prieinamas projekto „Dideli maži ekranai“ dalyviams
Rekomenduojamas 9–12 klasių mokiniams

Metodinę medžiagą parengė Narius Kairys, kintyrininkas, rašytojas

Bendrosios kompetencijos: komunikavimo, pažinimo, socialinė pilietinė, iniciatyvumo ir kūrybingumo, kultūrinė ir asmeninė.

Specifiniai gebėjimai: mokiniai susipažins su animacinio kino specifika, gebės analizuoti pasakojimo struktūrą, filmo stilių, personažo raidą. Sužinos apie Irano krašto istoriją. Ugdysis empatiją, socialinį jautrumą, supras tolerancijos kitoniškumui reikšmę, gebės kritiškai vertinti naratyvus medijose.

APIE FILMĄ

„Persepolis“, sukurtas pagal to paties pavadinimo autobiografinę Marjane Satrapi grafinę novelę, pasakoja apie merginos iš Irano, kurią draugai ir namiškiai vadina Marji, gyvenimo istoriją: nuo jos vaikystės iki sprendimo emigruoti iš Irano, kai suėjo 24-eri. Sykiu filme atskleidžiama ir sudėtinga šio krašto istorija: Irano šacho nuvertimas, 1979 m. įvykusi Islamo revoliucija, aštuonerius metus trukęs Irano ir Irako karas ir vis didėjanti šalies izoliacija nuo likusio pasaulio taikant drakoniškas priemones kitaminčiams. „Persepolis“ – vienas iš įdomiausių ir ryškiausių pastarųjų kelių dešimtmečių animacinių filmų, rodytas daugybėje šalių. Tai liudija ir gausūs apdovanojimai: filmas buvo nominuotas „Oskarui“ geriausio ilgojo metro animacinio filmo kategorijoje, Kanų kino festivalyje laimėjo Žiuri prizą, o Nacionaliniuose Prancūzijos kino apdovanojimuose atsiėmė prizą už geriausią debiutinį filmą.

Metodinėje medžiagoje aptariamas „Persepolio“ kūrimo kontekstas, išryškinamas originalus filmo stilius bei pasakojimo struktūra ir pabrėžiamas filmo aktualumas šiandien. Be kita ko, rasite įvairių užduočių, skirtų bendrųjų kompetencijų, doriniam ir meniniam ugdymui, istorijos, psichologijos, kalbų pamokoms, klasės valandėlei.

FILMO KONTEKSTAS: KODĖL TAI SVARBU?

Pagrindinė „Persepolio“ veikėja Marji yra kilusi iš Irano. Nors filme stebime, kaip Marji auga ir bręsta – iš mergaitės tampa paaugle, iš paauglės – jauna moterimi, taigi galime „Persepolį“ įvardyti kaip tapsmo suaugusiaja (angl. **coming of age**) žanro filmą, šiame animaciniame kūrinyje ne mažiau svarbus kontekstas,

kuriame vystomas pasakojimas. Konkrečiai – Irano istorija nuo aštuntojo dešimtmečio pabaigos iki dešimtojo dešimtmečio pradžios. Per šį laikotarpį šalyje įvyko didžiulės permainos, ir jos stipriai paveikė pagrindinę veikėją: tiek jos asmeninę, tiek socialinę gyvenimą. Taigi, norėdami labiau suprasti ir įsigilinti į šį filmą, turime šiek tiek plačiau išmanyti kontekstą, kuriame rutuliojasi pasakojimas.

Filmo veiksmas, o tiksliau – Marji prisiminimai, prasideda 1978-aisiais, kai mergaitei buvo 9-eri. Tais metais Irane suintensyvėjo protestai prieš tuometį autokratą šachą Mohammad Reza Pahlavi. Jis, nors ir deklaravo modernizuojant šalį, elgėsi priešingai – persekiojo politinius priešininkus ir be saiko švaistė valstybės turtą. Protestai, kuriuose dalyvavo patys įvairiausi visuomenės sluoksniai (nuo intelektualų ir komunistų iki darbininkų ir islamo fundamentalistų), baigėsi priverstine šacho emigracija iš šalies. Tačiau euforija ir džiaugsmas esą Iranas dabar taps demokratiška šiuolaikine valstybe netrukus užgeso, nes šacho vieton stėjo kitas tironas – ajatola Ruhollah Khomeini. Tai jis 1979 m. inspiravo Islamo revoliuciją. Šios revoliucijos pasekmė: islamo diktatūra, nepripažinusi ne tik kitaip mąstančių, bet net tūkstantmetės Irano, Persijos kultūros paveldėtojos, istorijos. (Ne veltui filmas pavadintas senosios Persijos sostinės vardu – iškart po revoliucijos radikalūs fundamentalistai buvo pasiryžę sulyginti su žeme šią kultūros paveldą, taip siekdami paneigti neislamišką Irano istoriją.) Irane buvo radikaliai suvaržytos moterų teisės, palaipsniui vis labiau draudžiama vakarietiška kultūra, persekiojami politiniai priešininkai, neretai jiems įvykdant mirties bausmę. Žmogaus teises pakeitė islamo teisė.

Tai, savo ruožtu, paskatino masinį egzodą iš Irano, ir jis tęsiasi iki šių dienų, nors tai padaryti darosi vis sunkiau.

Irane prasidėjusia suirutė netruko pasinaudoti tuometis Irako diktatorius Saddam Hussein. Jis 1980 m. paskelbė kaimyninei šaliai karą. Beprasmiškas ir žiaurus karas, per kurį žuvo apie milijoną kareivių ir daugiau nei šimtas tūkstančių civilių gyventojų, truko beveik aštuonerius metus ir baigėsi nė vienai iš kariaujančių pusių nei laimėjus, nei pralaimėjus. Per karą Iranas patyrė vis didesnius ekonominius ir socialinius iššūkius, jis pamažu, bet užtikrintai tolo nuo demokratinų vertybių bei vakarietiško gyvenimo būdo ir izoliavosi nuo likusio pasaulio. Iraną iš esmės ėmė charakterizuoti štai tokia formulė: „Idėjos – šiandienės, požiūris – vakarykštis.“ Būtent tokiame pasaulyje augo Marjane Satrapi. Ji savo gyvenimo istoriją iš pradžių papasakojo grafinėje novelėje, o vėliau ir šiame animaciniame filme.

MIKROISTORIJA IR MAKROISTORIJA: INDIVIDAS ISTORINIUOSE VERPETUOSE

Nors „Persepolyje“ reprezentuojami svarbiausi kelių dešimtmečių istoriniai įvykiai, lėmę Irano raidą, šis filmas, jei žiūrėtume griežtai, nėra istorinių faktų rinkinys. Priešingai, „Persepolyje“ didžioji – valstybės ir tautos – istorija atsiskleidžia sutelkus dėmesį į mažąją – individo – istoriją. Filme akcentas dedamas ant asmeninės istorijos – Marji gyvenimo. Stebėdami, kaip Marji auga, kokius daro pasirinkimus, klaidas, ieškojimus ir atradimus, intensyvų vidinį monologą su savo Aš, galime brėžti paraleles su mūsų pačių išgyvenimais ir reikšmingais gyvenimo įvykiais. Taip yra ne tik paprasčiau ir aiškiau sekti filmo siužetą, bet ir įsijausti į patį filmą, kuris iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti nutolęs nuo mūsų pasaulio. Taigi „Persepolyje“ susikoncentruojama į bet kuriam asmeniui svarbias temas: žmogaus likimą, asmenybės raidą, kultūrinės tapatybės paieškas, santykį su šeima, emigracijos iššūkius, emocišnius išgyvenimus, netekties skausmą, pirmąją meilę ir kt. Šios dvi – didžioji ir mažoji – istorijos yra meistriškai pinamos tarpusavyje, todėl filmas prikausto dėmesį iki paskutinės minutės, bet netampa sausa istorija, nes pasakoja apie problemas, kurios rūpi ir šiuolaikiniam žmogui.

FILMO STILIUS: GRAFINĖ NOVELĖ VIRSTA ANIMACINIU FILMU

Pastaruoju metu **grafinė novelė** (arba komiksų knyga) tapo itin populiaria literatūrinio kūrinio forma, kurioje pasakojimas vystomas ne tik tekstu, bet ir piešiniais. Toks pasakojimo būdas daugeliu atžvilgių yra priimtinesnis šiuolaikiniam jaunuoliui, gyvenančiam pasaulyje, kuriame dominuoja vaizdai. Be kita ko, komikso knygos skaitymas jau savaime primena filmo žiūrėjimą: skaitytojas tarsi režisierius savo vaizduotėje montuoja paskirus kadrus ir scenas, interpretuoja tai, ką perskaito ir mato. „Persepolis“, kaip minėta anksčiau, yra sukurtas pagal Marjane Satrapi grafinę novelę tuo pačiu pavadinimu. Todėl pasirinkimas kurti animacinį filmą, o ne, pavyzdžiui, vaidybinį, atrodytų visiškai natūralus pasirinkimas – taip naudojama jau sukurtu vizualiniu braižu ir išlaikomas vientisumas su grafine novele. Taip pat vertėtų nepamiršti, kad „Persepolis“ visų pirma yra autobiografinis kūrinys. Būdas, kaip Marjane pasakoja savo gyvenimo istoriją, liudija apie kūrėjos asmeninį pasirinkimą, kaip sąžiningai ir nuoširdžiai priėti prie itin sudėtingų, trauminių ir intymių patirčių, kurių išreikšti kitaip tiesiog neįmanoma. Autorės žodžiais tariant: „Jei tai būtų vaidybinis filmas, tai būtų pasakojimas apie žmones, gyvenančius tolimame krašte, visiškai į mus nepanašius. Geriausiu atveju tai būtų egzotiškas pasakojimas, blogiausiu – pasakojimas iš trečiojo pasaulio. Grafinė novelė susilaukė pasaulinės sėkmės, nes piešiniai buvo abstraktūs, nespaltoti. Manau, visiems – jie gyventų Kinijoje, Izraelyje, Čilėje ar Korėjoje – taip buvo lengviau susitapatinti su pasakojimu. Tai – universalus pasakojimas.“

FILMO PASAKOJIMAS: *ESU TAI, KĄ PRISIMENU*

„Persepolis“ prasideda ir baigiasi Paryžiaus oro uoste. Filmo pradžioje matome susimąsčiusią ir tarsi dvejojančią pagrindinę veikėją. Nors iš karto nevisiškai suprantama, kodėl ji neskuba išeiti iš oro uosto, filmo pabaigoje, kai Marji pagaliau įsėda į taksį, tampa aišku: tam, kad pradėtų naują gyvenimo etapą Prancūzijoje, jai reikėjo pirmiausia susivokti, kas esanti. Kitaip tariant, prisiminti kelią, kuriuo ėjo iki štai šio taško. Sėdėdama oro uoste, Marji chronologine tvarka ima prisiminti svarbiausius gyvenimo įvykius: nuo ankstyvos vaikystės iki apsisprendimo išvykti iš Irano sulaukus 24-erių. Kino terminologi-

joje tai vadinama **pasakojimo įrėminimu**. Naudodami tokią naratyvinę struktūrą, filmo kūrėjai siekia ne tik sustiprinti įsijautimą į pagrindinės veikėjos būseną, bet ir sudominti žiūrovą sekti filmo pasakojimą. Be to, kad būtų aiškesnė perskyra laiko juostoje, filmo kūrėjai dabarties scenas vaizduoja spalvotai, o praeities – nespalvotai, taip sukurdami atitinkamą distanciją tarp vaizduojamų scenų ir kartu pabrėždami subjektyvią atminties prigimtį.

Pirmasis prisiminimas Marji nukelia į 1978 m., kai buvo devynerių. Matome smagų ir nerūpestingą vakarėlį, kuriame dalyvauja jos šeima. Tačiau netrukus vienoje iš vėlesnių scenų džiugesį keičia nerimas – pro langą šeima stebi gatve einančius protestuotojus. Marji vis dar į pasaulį žvelgia vaiko akimis, todėl jai visa tai, kas vyksta už lango, veikiau kelia smalsumą, savotišką intrigą, kurią ji paverčia žaidimu ar dar viena nuotykių kupina istorija. Vis dėlto laikas žaidimams greitai baigiasi – saugi šeimos erdvė ima aižėti prasidėjus karui su Irakui, suėmus mylimą dėdę, šalyje įvedus vis griežtesnius įstatymus, paremtus islamo morale. Suprasdami, kad šalis nevaldomai ritasi į prarają, norėdami apsaugoti Marji, tėvai išsiunčia ją pas gimines į Vieną. Ten ji turės pradėti naują gyvenimo tarpsnį.

Europoje iš linksmos, kovingos mergaitės, kurios idealas – Bruce Lee, Marji virsta stebinčia, užsisklendusią paaugle, siekiančia iš naujo atrasti save radikaliai pasikeitusioje aplinkoje, nė kiek neprimenančioje jos namų. Ilgainiui susiradusi draugų mergina prisitaiko – net ima apsimetinėti esanti ne iranietė, o

prancūzė. Tačiau stipriai emociškai paveikta nelaimingos meilės istorijos Marji ima jaustis vis svetimesnė Europoje ir po vos mirtimi nepasibaigusio incidento nusprendžia grįžti į Iraną. Vis dėlto namuose, pasirodo, ne ką geriau – nepaisant šeimos palaikymo ir meilės, Marji ima jaustis svetima tarp savų. Išėiti iš šios depresyvos būsenos jai pavyksta įstojus į universitetą, ten dar sykį pasireiškia jos kovinga dvasia, ji susiranda bendraminčių. Mergina nesitaiksto su veidmainyste, drąsiai kovoja už savo teises, nors galiausiai ir supranta, kad ši kova – tai Don Kichoto mūšis su malūnais. Nelaiminga, niekur nevedanti santuoka, draugo Nimos žūtis bėgant nuo moralės policijos merginą galiausiai paskatina priimti bene sunkiausią sprendimą gyvenime – išvykti iš Irano. Šįsyk jau su visam. Štai čia prisiminimai baigiasi ir prasideda naujas gyvenimo etapas, į kurį Marji įžengia – nors netrykdama dideliu džiaugsmu, bet pasiryžusi išlikti savimi ir nenuvilti artimųjų.

PAMOKOS PLANAS

Užduotis 1. Diskusija

Pamokos planą pradėkite nuo diskusijos pagal pateiktus klausimus. Galite aptarti visus arba pasirinkti jūsų klasei aktualiausius klausimus ar jų blokus.

Filmo pasakojimas ir stilius

1. Įsivaizduokite, kad žiūrėjote ne animacinį, o vaidybinį filmą. Kaip manote, kas būtų kitaip, ko būtų atsakyta ir ko pridėta? Kodėl apskritai šio filmo kūrėjai pasirinko būtent tokį žanrą?
2. Kaip manote, kodėl šio filmo naratyvinė struktūra yra žiedinė: filmas baigiasi ten, kur ir prasideda – Parvyžiaus oro uoste?
3. Kokia stilistinė priemonė taikoma siekiant nurodyti skirtį tarp dabarties ir praeities? Kodėl?

Mažoji istorija

1. Kodėl pagrindinė veikėja jaučiasi svetima tiek gyvendama Vienoje, tiek grįžusi į Iraną?
2. Kodėl persikrausčiusi gyventi į Vieną Marji slepia savo kilmę? Kaip manote, kas lėmė, kad filmo pabaigoje, taksistui uždavus klausimą, iš kur atvyko, Marji nebedvejodama atsako: „Iš Irano“?
3. Kuris iš antraplanių personažų jums atrodo svarbiausias (-i)?
4. Kaip apibūdintumėte pagrindinę veikėją? Kokiais epitetais nusakytume jos charakterį? Kokiomis ji vadovaujasi vertybėmis?
5. Kaip jums atrodo, kas padarė didžiausią įtaką Marji tapatybei ir asmenybei?

Didžioji istorija

1. Kodėl filmas pavadintas senosios Persijos sostinės vardu?
2. Kaip, jūsų manymu, pagrindinės veikėjos charakterio evoliuciją veikė didieji – istoriniai – įvykiai?
3. Ar pažiūrėjus „Persepolį“ pasikeitė jūsų požiūris į Iraną ir tenyškščius gyventojus? Jei taip, kaip?
4. Kokie socialiniai ir kultūriniai pokyčiai Irane vyko po 1979 m. Islamo revoliucijos? Kaip pasikeitė moterų teisės naujoje santvarkoje?

5. Marji, galima sakyti, yra pabėgėlė. Nuo 2021 m. į Lietuvą vis dažniau atvyksta prieglobsčio prašytojų. Ar pasižiūrėjus „Persepolį“ pasikeitė jūsų požiūris į šiuos žmones? Kokios, jūsų manymu, yra pagrindinės priežastys, verčiančios žmones bėgti iš gimtinės?
6. Kaip manote, kokių panašių istorijų į Marji galima rasti Lietuvoje ir kitose šalyse? (Pavyzdžiui, lietuvių, kurie po Antrojo pasaulinio karo, sovietams okupavus Lietuvą, turėjo palikti savo namus, kad jų nesuimtų ir neištremtų.)

Užduotis 2. Personažo raidos analizė

Pažvelkite į apačioje pateiktus kadrus iš „Persepolio“, kuriuose užfiksuoti skirtingi pagrindinės veikėjos gyvenimo tarpsniai. Pasvarstykite, kaip pasikeitė Marji (jos charakteris, išvaizda, požiūris). Kurie įvykiai, jūsų nuomone, padarė didžiausią įtaką jos pokyčiams?

Užduotis 3. Darbas grupėse: komikso piešimas

Suskirstykite į grupėles po 3–4 mokinius, prisiminkite kokią nors klasei svarbią patirtį ar išgyvenimą: ekskursiją į kitą miestą, išvyką į kino teatrą, klasėje rengtą vakarėlį ir pan. Tuomet nupieškite vieno puslapio komiksą remdamiesi šiuo prisiminimu. Galiausiai pristatykite vieni kitiems savo komiksus, palyginkite, kurie bendri prisiminimai pasirodė svarbūs ir reikšmingi. Kodėl? Kaip pavaizduotus įvykius prisimena bendraklasiai? Ar ką nors keistumėte kitų pieštuose komiksuose?

Užduotis 4. Filmo epizodo analizė

Išanalizuokite „Persepolio“ epizodą, kuriame Marji vos neįkliūva moralės policijai. Kodėl išsigando, kad ją suims? Ką ji tuo metu darė? Kaip išsisuko? Kodėl supyko močiutė, kai Marji papasakojo jai šį nutikimą? Kaip vertinate Marji poelgį ir kaip jos vietoje būtumėte pasielgę? Ar iš tiesų visada turime pasirinkimą, kaip Marji sako močiutė?

Remkitės toliau pateiktomis iliustracijomis ir dialogais.

– Broli, mane ką tik išeidė vyras.

– Kur tas niekšas? Mes jį užčiaupsime!

– Aš nieko blogo nepadariau! Prisiekiu savo motinos gyvybe!

– Močiute, aš neturėjau pasirinkimo.

– Tu turėjai pasirinkimą! Visi turi pasirinkimą!

NAMŲ DARBŲ UŽDUOTIS

Įsivaizduokite, kad esate kino kritikai. Parašykite glaustą (5–10 sakinių) komentarą apie „Persepolį“. Jei norite, galite perskaityti jį į kamerą arba diktofoną. Pasidalykite komentarais ar vaizdo / garso įrašais su bendraklasiais socialiniuose tinkluose arba peržiūrėkite jus klasėje. Palyginkite ir aptarkite savo komentarus: kas jums filme pasirodė aktualu ir svarbu, kokias temas norėjote išryškinti, kaip bandėte sudominti potencialų žiūrovą.

REKOMENDACIJOS

Mokiniams parodžius susidomėjimą „Persepoliu“ galima paskatinti juos perskaityti ir kitas panašias intelektualinio ir istorinio pobūdžio grafines noveles, pavyzdžiui, Art Spiegelman „Maus“, kuriame autorius komiksu pasakoja savo holokaustą išgyvenusio tėvo istoriją; arba Jurgos Vilės ir Linos Itagaki „Sibiro haiku“ – bene populiariausią pastaruoju dešimtmečiu Lietuvoje išleistą literatūros kūrinį, išverstą į kelias dešimtis užsienio kalbų, kuriame autorė pasakoja savo tėčio tremties į Sibirą istoriją. Tai galėtų tapti paskata pratęsti diskusiją, pradėtą su Marjane Satrapi „Persepoliu“.

